

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycanın geologiyası, I cild. Bakı ş., “Elm” nəşriyyatı, 2015-ci il, S-532-564.
2. Azərbaycanın geologiyası, II cild. Bakı ş., “Elm” nəşriyyatı, 2015-ci il, S-372-398.
3. Məmmədov M.Ə. Azərbaycanın hidroqrafiyası. Bakı ş., Nafta-Press, 2002-ci il, S-266-357.
4. Müseyibov M.A. Azərbaycanın fizi coğrafiyası. Bakı ş., Maarif, 1998-ci il, S-400-531.
5. Mahmudov R.R, Mustafayev T.R və b “ 1994-1995-ci illərdə Cəlilabad rayonunun dağlıq zonasının kənd yaşayış məntəqələrinin yeraltı şirin su ilə təchizi məqsədi ilə aparılmış ilkin kəşfiyyat nəticələri. (Cəlilabad hidrogeoloji partiyasının hesabatı)”. Bakı ş., 1997-ci il.
6. V.A.Hacıyev, K.A.Məhərrəmov və başqaları, Bakı ş., 1963-cü il, S-431-483.
7. Əliyev F.Ş. “Azərbaycan Respublikasının yeraltı suları, ehtiyatlarından istifadə və geokoloji problemləri”. Bakı ş., 2000-ci il, S-312-422
8. “Lənkəran vilayətinin geologiyası və neftliliyi” monoqrafiyasında Ş.F.Mehdiyev və başqaları, 1953-cü il.
9. P.P.Avdusin, A.F.Mixaylov, M.M.Əliyev və başqaları, Bakı ş., 1930-cu il.
10. Namazov İ.Ş., Kərimov V.M. “Yeraltı suların yataqlarının ehtiyatlarının hesablanması” – Bakı ş., 2022-ci il.

NAXÇIVAN MÜXTAR RESPUBLİKASI ƏRAZİSİNİN GEOLOJİ- GEOFİZİKİ ÖYRƏNİLMƏ VƏZİYYƏTİ HAQQINDA

Aslanov B.S.,Bağırılı H.V
E-mail: huseynbly@gmail.com

Xülasə: Məqalə Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisinin geoloji və geofiziki öyrənilməsinə həsr olunub. Keçən əsrin əvvəlindən başlayaraq müasir dövrə qədər müxtəlif təşkilatlar tərəfindən aparılan təcrübi-istehsalat və eimi-tədqiqat işlərinin xronoloji ardıcılığı analiz olunub.

İlk fundamental tədqiqat işləri Ş.Ə.Əzizbəyov tərəfindən 1945-1957-ci illərdə aparılır və onların nəticələri böyük həcmli monoqrafiyada dərc edilir. Onun rəhbərliyə

Naxçıvanın müxtəlif miqyasda (1:25000, 1:50000, 1:100000) geoloji xəritəsi tərtib edilir. Ərazinin tektonikası, geoloji inkişafı, kəsilişlərin litofasial və petroqrafik xüsusiyyətləri haqqında məlumatlar verilir.

1950-1955-ci illərdə Miosen çöküntülərinin kəsilişini və onların neft-qazlılığını öyrənmək məqsədilə Böyükdüz sahəsində 30-a yaxın struktur-xəritəalma quyuları qazılır. Lakin Miosenin kəsilişi quyularla tam açılmadığından onun neft-qazlılığı haqqında müəyyən fikir söyləmək mümkün olmur.

Müəllif apdığı anlızdan məlum olur ki, öyrənilən ərazi coğrafi mənada geniş olmasına baxmayaraq, geoloj quruluş mürəkkəbdır və yeni tədqiqatların aparılmasına ehtiyac var. Məhz bu istiqamətdə ərazi daha dəqiq üsullarla öyrənilməli və faydalı qazıntıların perspektivliyi dəqiqləşdirilməlidir.

Açar sözlər: Devon, Karbon, Perm, Trias, Yura, Təbaşir, Paleogen, Neogen, Dördüncü dövr.

Naxçıvan MR ərazisinin geoloji quruluşu haqqında ilk məlumatlar (G.Abix, V.Boqaçov, Q.Sulukidze, Xalatov, Arxipov və b.) 1843-1887-ci illərə aiddir. Burada Kaynozoy yaşlı çöküntülərdə neft nişanələrinin olması qeyd edilir.

XX əsrin əvvəllərində (1911-1923) P.Bone ərazidə intişar edən Mezozoy yaşlı çöküntülərin ümumi stratiqrafiyasını verir. Sonralar (1925-1936-cı illər) müxtəlif mənşəli süxurların petroqrafik səciyyəsi bir sıra alimlər tərəfindən öyrənilir. 1940-cı ildə isə (K.N.Paffenqols, M.İ.Varensov və b.) Naxçıvanın qərb və mərkəz hissələrinin tektonikası və geoloji kəsilişi araşdırılır.

İlk fundamental tədqiqat işləri Ş.Ə.Əzizbəyov tərəfindən 1945-1957-ci illərdə aparılır və onların nəticələri böyük həcmli monoqrafiyada dərc edilir [1, 2, 3]. Onun rəhbərliylə Naxçıvanın müxtəlif miqyasda (1:25000, 1:50000, 1:100000) geoloji xəritəsi tərtib edilir, ərazinin tektonikası, geoloji inkişafı, kəsilişlərin litofasial və petroqrafik xüsusiyyətləri haqqında məlumatlar verilir, Naxçıvan çökəkliyi törəmə xarakterli muldaya aid edilir.

Geoloji planalma nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində Paleozoy (Devon, Karbon, Perm), Mezozoy (Trias, Yura, Təbaşir), Kaynozoy (Paleogen, Neogen, Dördüncü dövr) çöküntülərinin, eləcə də Pliosenin intruziv süxurlarının yayılma sahələri müəyyən edilir.

1950-1955-ci illərdə Miosen çöküntülərinin kəsilişini və onların neft-qazlılığını öyrənmək məqsədilə Böyükdüz sahəsində 30-a yaxın struktur-xəritəalma quyuları qazılır. Lakin Miosenin kəsilişi quyularla tam açılmadığından onun neft-qazlılığı haqqında müəyyən fikir söyləmək mümkün olmur.

Həmin illərdə Naxçıvan muldasında Miosen çöküntülərinin tam kəsilişini öyrənmək üçün Şəhriyarabad sahəsində də 12-yə yaxın struktur quyusu qazılır və nəticədə Miosenin tam kəsilişi açılır.

Miosen çöküntülərinin alt hissəsinin kəsilişini və neft-qazlılığını öyrənmək məqsədilə Böyükdüz sahəsində 1953-1955-ci illərdə iki dərin axtarış quyusu qazılır (şək.1). Quyular Maykop çöküntüləri altında yatan Trias çöküntülərini açsa da kəsilişdə neft-qaz nişanələri qeyd olunmur.

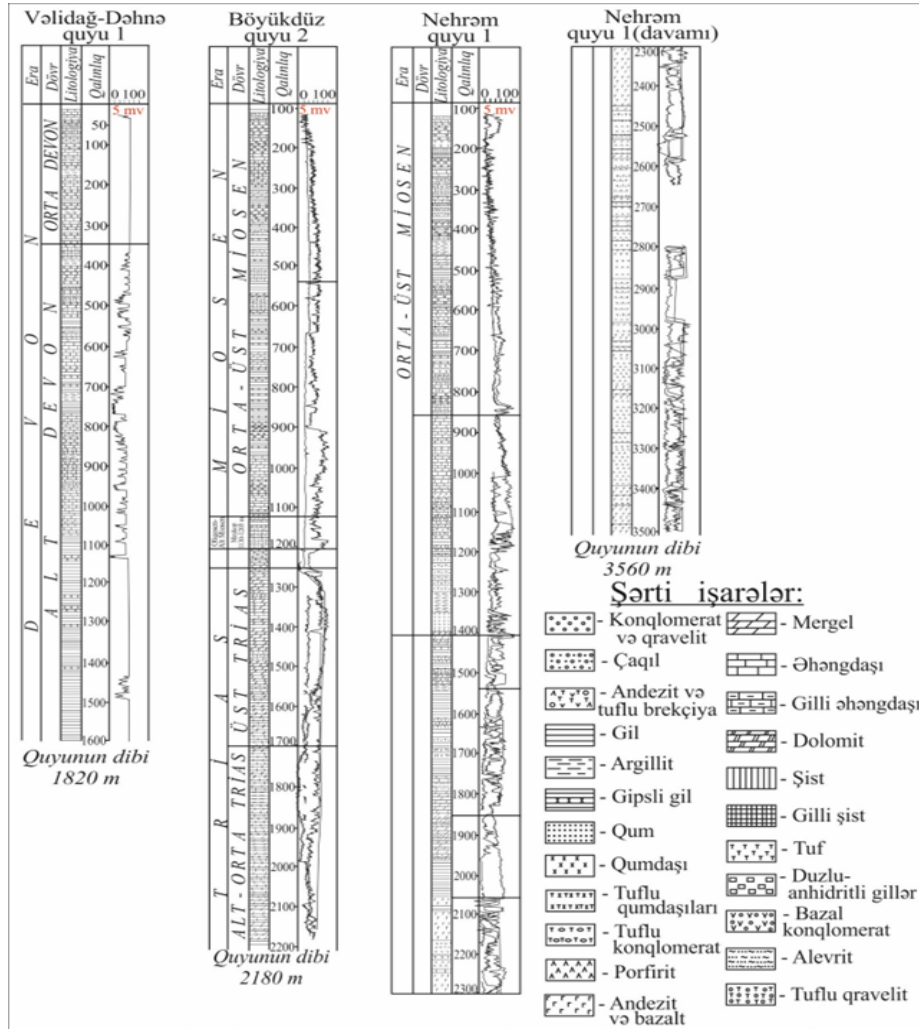
Miosen çöküntülərilə yanaşı, Muxtar Respublika ərazisində geniş yayılan Paleozoy çöküntüləri də neft-qazlılıq cəhətcə böyük maraq doğururdu. Ona görə də burada 1951-ci ildə Kembriyəqədər çöküntülərin tektonikası, litofasiya və neft-qazlılığını öyrənmək məqsədilə Dəhnə-Vəlidağ qalxımında layihə dərinliyi 3000 m olan istinad quyusu qazılır. 1 sayılı Vəlidağ quyusu 1350 m qalınlıqda Alt Devon yaşlı çöküntülərin kvarslı qumdaşı, alevritli, kristallik əhəngdaşı və argillit süxurlarını, Orta Devonun 470 m qalınlıqda mərcanlı əhəngdaşı və kvarsitlərdən ibarət kəsilişini açır.

Quyusu layihə horizontuna (Kembri) çatmadan 1820 m dərinlikdə Alt Devon çöküntülərində texniki səbəblərə görə ləğv edilir.

1951-1952-ci illərdə Böyükdüz sahəsində hər birinin üzərində 5-6 struktur-axtarış quyusu yerləşən beş profil üzrə qazıma işləri aparılır. Miosenin tam kəsilişini və neft-qazlılığını öyrənmək məqsədilə 1952-1954-cü illərdə Böyükdüzdə iki dərin axtarış quyusu (2 və 3 sayılı), sonralar Nehrəm sahəsində bir sıra struktur-axtarış quyuları, 1971-ci ildə isə parametrik quyusu qazılır.

Böyükdüz antiklinalının şimal-qərb qanadının tağyanı hissəsinə layihələndirilən 2 sayılı axtarış quyusu 2180 m dərinliyə qədər qazılır. Quyusu 1130 m dərinlikdə Maykop, 1217 m dərinlikdə isə Trias çöküntülərini açır. 3 sayılı axtarış quyusu isə həmin qalxımın cənub-şərq qanadında 1865 m-ə qədər qazılır, 1400 m-də Oligosen-Miosen, 1634 m-də isə Trias çöküntülərini açır. Hər iki quyuda Təbaşir yaşlı süxurlara rast gəlinmir.

Nehrəm struktur çıxıntısında qazılan 1 saylı parametrik quyu (dəriniyi 3540 m) 860 m-ə qədər orta və üst Miosen, 1410 və 2304 m dərinlikdə, müvafiq olaraq, Maykop, Eosen və effuziv

Şəkil 1. Dərin quyu kəsilişlərinin karotaj xarakteri

süxurlardan təşkil olunan Təbaşir yaşlı çöküntü qatını açır (bax: şək. 1). Kəsilişdə neftli-qazlı obyektlər aşkar edilmir. Qeyd etmək lazımdır ki, quyuların məlumatlarına görə Böyükdüzdə Trias, Nehrəmdə isə Təbaşir çöküntülərinin varlığı yekdil qəbul edilməyib.

Geoloji işlər nəticəsində, Naxçıvanın düzənlik sahələrində Miosen laylarının Mezozoy və Paleogen çöküntüləri üzərində qeyri-uyğun yatması məlum olur. Miosen epoxası və Miosenəqədərki dövrdə baş verən qırışıqəmələgətirmə proseslərinin yaratdıqları struktur planların kəskin fərqlənməsi müəyyən edilir [4].

Tədqiqatçılar burada Qafqaz istiqamətli Şərur-Culfa və Zəngəzurantiklinoriumlarını, Ordubad sinklinoriumunu, Naxçıvan törəmə muldasını, Misxana-Qafan, Araz və ya Arazyanı İrəvan-Qrdubad və Misxana-Zəngəzur zonalarını ayırırlar.

Onların daxilində qərb-şimal-qərb və en istiqamətli törəmə qalxım və çökəkliklərin, eləcə də şimal-qərb və meridional istiqamətli fasiləli qırışıqların olması göstərilir.

Litosfer plitə tektonikasını nəzərə alaraq, Arazyanı zonanın intrageosinklinala, Misxana-Zəngəzur zonasının isə qırışıqlıq sisteminə uyğun olması qeyd olunur. Müşahidə olunan və lokal qravimetrik anomaliyaların xarakterinə görə tektonik rayonlaşdırma aparılır və ərazidə ümumiqafqaz istiqamətli Paleozoy və antiqafqaz istiqamətli Mezozoy yaşlı dərinlik qırılmaları ayrılır .

Arazyanı zonada qalın (5-6 km) Orta və Üst Paleozoy yaşlı cöküntülərdən təşkil olunan Şərur (Dərələyəz) və Culfa antiklinoriumlarıarası sahədə – Arazyanı zona daxilində Orta Araz dağlararası çökəkliyi ayrılır. Əvvəlki işlərdə mulda adı ilə qeyd olunan bu çökəklik hüdudunda Naxçıvan maksimumunun yerləşməsi törəmə muldanın varlığını şübhə altına alır.

İrəvan-Ordubad zonasında qalın Paleozoy-Trias çöküntü qatı üzərinə Üst Təbaşir və Paleogen yaşlı süxurlardan təşkil olunan Alp struktur kompleksinin yatması qeyd edilir.

Bu zonada üst Təbaşirin hiperbazit intruziyalarının iştirakı məlum olur. Misxana-Zəngəzur zonasında isə müxtəlif tipli qranitoidlərin intruziyaları eyniadlı plutona aid edilir.

Geofiziki öyrənilmə vəziyyətinə gəlincə, qeyd etmək lazımdır ki, qravimetrik kəşfiyyat işləri 1932-1934-cü illərdə rəqqası planalma, 1948-ci ildə isə seyrək qravimetrik işlər aparılır.

1951-ci ildə ümumi qravimetrik planalma işləri (İ.O.Simelzon, V.A.Bolşakov) nəticəsində ağırlıq qüvvəsi anomaliya xəritələri tərtib olunur.

1955–1958-ci illərin işlərinə əsasən Naxçıvan ərazisində bir sıra lokal qravimetrik maksimumlar aşkar edilir.

Naxçıvanın şimal-qərbində Dəhnə-Vəlidağ Paleozoy qırışığına uyğun gələn Vəlidağ, Urs və Dərələyəz antiklinalları hüdudunda isə Saraybulaq və Şahbuz maksimumları ayrılır.

Vəlidağ maksimumundan cənuba Şərur, Naxçıvanın cənub-şərq hissəsində isə Xurst-Kilit lokal maksimumları qeyd olunur.

Culfa antiklinoriumu hüdudunda da anomal ağırlıq qüvvəsinin yüksək qiymətə malik olması müəyyən edilir. Naxçıvan muldasında isə iri Böyükdüz-Naxçıvan lokal maksimumu ayrılır. Adı çəkilən maksimumlar Paleozoy süxurlarının yer səthinə yaxınlaşması ilə izah olunur.

1957-ci ildə Əsədkəf-Xaçaparax sahəsində qırılma zonalarının və maqmatik süxurların sahə üzrə yayılmasını öyrənmək məqsədilə xüsusi qravimetrik kəşfiyyat işləri aparılır (İ.O.Simelzon).

1967-1968-ci illərdə aparılan qravimetrik kəşfiyyat işləri (A.Ə.Pişnamazov, İ.O.Simelzon) nəticəsində müəyyən olunan maksimumlara əsasən Dəhnə-Vəlidağ, Sədərək, Saraybulaq, Şərur, Qıvraq, Xok, Böyükdüz, Çalxanqala, Naxçıvan, Culfa, Xurst-Kilit qalxımları müəyyən edilir. Qalxımların varlığı yer üzərinə çıxan Devon süxurları (Dəhnə-Vəlidağ), metamorfizmə məruz qalan Paleozoy (Saraybulaq), Trias (Çalxanqala) çöküntülərilə intruziv süxurların və kristallik özülün (Xurst-Kilit) nisbətən dayaz dərinlikdə yatması ilə izah edilir. Ümumilikdə isə, anomal qravitasiya sahəsi kristallik özülün vəziyyəti - Paleozoy kompleksi səthinin enməsi və qalxması ilə əlaqələndirilir.

1995-1997-ci illərdə 1:50000 miqyasda aparılan qravimetrik planalma nəticəsində Naxçıvan ərazisi əsasən ağırlıq qüvvəsinin mənfi qiymətlərlə səciyyələnməsi, qravitasiya sahəsinin mürəkkəbliyi, yer qabığıının dərinlik quruluşu, metamorfik özülün relyefi, çöküntü qatının litoloji tərkibi və sıxlığı, eləcə də intruziv proseslərə məruz qalması məlum olur.

Naxçıvanın cənub-qərbində iki zonadan (Cənubi-Sədərək və Naxçıvan) ibarət olan Cənubi-Sədərək-Naxçıvan maksimum və üç hissədən təşkil olunan (Sədərək, Dıza-Qabullu və Xincab-Əbraqunis) Sədərək-Əbraqunis minimal zonaları, cənub-şərqdə Naxçıvanın dağlıq sahəsində inturziya şəklində metamorfik süxurların yayıldığı hissəsində isə Ordubad-Kırs maksimumu və Culfa-Dəstə minimumu ayrılır.

Beləliklə, son illərin qravimetrik planalma işləri nəticəsində ərazidə əvvəllər qeyd olunan maksimum və minimum zonalar dəqiqləşdirilir.

Aparılan maqnit kəşfiyyat işləri Naxçıvan ərazisininin maqnit anomal sahəsində yüksək amplitudlu müsbət və mənfi anomaliyalarla xarakterizə olunmasını göstərir.

Məlum olur ki, Paleozoy-Mezozoy və Paleogen-Neogen çöküntülərinin intişar etdiyi Naxçıvan çökəkliyi və Muxtar respublikanın şimal hissəsi üçün zəif differensiasiyalı və nisbətən az qiymətli müsbət anomalialar səciyyəvidir.

Paleogen yaşlı effuziv və vulkanogen süxurların iştirakı ilə əlaqədar Naxçıvanın şimal-şərq və şərq hissələrində anomalialar qiymətlərini tez-tez dəyişirlər.

1966-cı ildə ŞEZ üsulu ilə aparılan elektrik kəşfiyyat işləri nəticəsində bir sıra qalxımlar (Səderək, Qıvraq, Çalxanqala, Xok, Böyükdüz, Nehrəm, Culfa, Darrıdağ-Xançivar) aşkar edilirlər. Miosenin dabanına və Yura çöküntülərinə aid edilən yüksək müqavimətli elektrik horizontu üzrə struktur xəritələr və Naxçıvan muldasından keçən profil üzrə geoelektrik kəsiliş tərtib edilir. Nəticədə Nehrəm-Culfa, Naxçıvan-Böyükdüz, Vəlidağ-Səderək qalxımları, Əbraqunis-Vüzküt, Cəhri və Qıvraq-Xok çökəklikləri ayrılır. Bu strukturlar qravitasiya maksimum və minimumlarında da öz əkslərini tapırlar. Elektrik və qravimetrik kəşfiyyat işlərilə ayrılan kiçik strukturlardan yalnız Qıvraq, Xok və Böyükdüz qalxımları bir-birlərinə uyğun gəlirlər.

Geoloji tədqiqatla öyrənilən əksər xırda, uzanma istiqamətləri fərqlənən qalxımlar da elektrik kəşfiyyatı materiallarında öz əksini tapırlar (F.Cəfərov, 1975).

1952, 1953 və 1957-ci illərdə Böyükdüz, Şəkrəabad, Qıvraq-Xanlıqlar və Mahmud-Nehrəm sahələrində təcrübi tədqiqat məqsədilə sınaq və əksolunan dalğa üsulları ilə seysmik kəşfiyyat işləri aparılır. Seysmik materiallar az dərinlikləri xarakterizə etdiyindən, həmin sahələrin tektonikasını dürüst öyrənməyə imkan vermir.

1967-1969-cu illərdə (A.P.Vəliyev, İ.İ.Aristarxov) Naxçıvanın Nehrəm-Xaçaparax-Əbraqunis-Böyükdüz, Qıvraq-Xanlıqlar, Qıvraq-Axura-Şəhriyar-Səderək sahələrində maqnit qeydiyyatlı seysmik stansiyaların tətbiqilə əksolunan dalğa üsulu ilə işlər aparılır. Nəticədə Mezo-Kaynozoy çöküntülərinin Naxçıvan muldasının Mosen çöküntülərilə örtülən Ordubad sinklinoriumunun cənub-qərb yamacının monoklinal yatımı, Paleogen və Təbaşir çöküntülərində əks olunan qırıqların struktur planlarının uyğunluğu müəyyənləşir. Həmin çöküntülər üzrə en (Nehrəm), şimal-şimal-qərb (Çeşməbazar-Yarımca, Darrıdağ-Xançivar) və cənub-qərb istiqamətli (Qahab) qalxımlar müəyyən edilir.

Üst, Orta Eosen və Təbaşir-Yura (Nehrəm-Xaçaparax sahələri) Trias, Paleozoyun yuxarı və aşağı hissələri (Qıvraq-Xanlıqlar), Orta və Alt Devon (Səderək) üzrə seçilən şərti seysmik horizontlara görə struktur xəritələr qurulur. Lakin seçilən ŞSH-nın bir

stratiqrafik səviyyədən başqasına keçmək ehtimalı böyük olduğuna görə, sahələrin tektonik quruluşları haqqında birmənalı nəticə əldə edilmir.

1995-1998-ci illərdə rəqəmli seysmik stansiya, titrəyiş qurğuları və ÜDN üsulundan istifadə edilərək, Ordubad-Culfa-Xanagah, Culfa-Xanagah-Nehrəm, Nehrəm-Keçəltəpə-Böyükdüz və Böyükdüz-Xanlıqlar sahələrində seysmik işləri aparılır [5]. Nəticədə müxtəlif stratiqrafik səviyyələrdə (Üst Trias, Alt Təbaşir-Yura və Təbaşirin daxilində, Üst Təbaşirin aşağı və yuxarı hissəsində, Eosenin daxili, yuxarısı və səthində, Maykopun yuxarısında) izlənən seysmik horizontlara görə sxematik struktur xəritələr qurulur. Əvvəlki illərdə müəyyən edilən qalxımların (Böyükdüz, Naxçıvan) quruluşu dəqiqləşdirilir, yeni qalxımlar qrupu (Püsyən) və lokal qalxımlar (Qıvraq, Şaxtaxtı, Xok, Yayıcı, Dizə, Aza, Gilançay, Şimali Gilançay, Dəstə, Şərqi Düylün) müəyyən edilir. Trias-Maykop çöküntü kompleksini mürəkkəbləşdirən düzyünlü qırılmalar, Eosen çöküntülərinin şimal-qərb istiqamətdə pazlaşma sahələri aşkar edilir. Kaynozoy və Mezozoyun struktur planlarının irsi xarakterli olması müəyyən edilir. Eosen və Oligosen çöküntüləri arasında stratiqrafik və bucaq uyğunsuzluğu, Eosenin daxilində, Eosen və Təbaşir layları arasında isə bucaq uyğunsuzluğu aşkar edilir. Bəzi profillərdə müxtəlif yaşlı çöküntülərdə seysmik sərhədlərin pazlaşması müşahidə edilsə də sahə üzrə onu izləmək mümkün olmur.

Təbaşir çöküntülərinin şimal-şimal-şərq istiqamətində monoklinal şəklində yatması güman edilir və Naxçıvan MR ərazisində aparılan geoloji-geofiziki tədqiqatların və həmçinin axtarış-kəşfiyyat quyularının qazıma nəticələri bölgənin geoloji kəsilişini təşkil edən çöküntü komplekslərinin neft-qazlılıq perspektivliyi haqqında müəyyən fikir söyləmə imkan verir.

Nəticə: Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə aparılmış seysmoqravimetrik kəşfiyyatı üsullarından alınan nəticələrə görə, Ordubad-Culfa-Xanagah, Culfa-Xanagah-Nehrəm, Nehrəm-Keçəltəpə-Böyükdüz və Böyükdüz-Xanlıqlar sahələrində maraqlı nəticələr alınmışdır. Üst Trias, Alt Təbaşir-Yura və Təbaşirin daxilində, Üst Təbaşirin aşağı və yuxarı hissəsində, Eosenin daxili, yuxarısı və səthində, Maykopun yuxarısında izlənən seysmik horizontların geoloji interpretasiyasına görə tərtib olunmuş sxematik struktur xəritələr yenidən analiz olunmalıdır. Əvvəlki illərdə müəyyən edilən qalxımların (Böyükdüz, Naxçıvan) quruluşu dəqiqləşdirilməlidir

Təbaşir çöküntülərinin şimal-şimal-şərq istiqamətində monoklinal şəklində yatması dəqiqləşdirilməli və Naxçıvan MR ərazisində hidrogeoloji şəraitin formalaşmasında dağ çaylarının fəaliyyəti də analiz olunmalıdır

ƏDƏBİYYAT

1. Aslanov B.S., Allahverdiyev Q.İ. Naxçıvan Muxtar Respublikasının geoloji quruluşunun qravitasiya sahəsində əksi. Bakı, “Təhsil” Elmi Mərkəz, 2002, 66 s.
2. Aslanov B.S., Əliyev M.Ə. Naxçıvanın qravimetrik anomaliyaları və onların geoloji təbiəti // ANT, 1999 , № 5, s.1- 5.
3. Əzizbəyov Ş.Ə., 1999. Naxçıvan MR-in geologiyasə // Qosgeoltexizdat, 52s.
4. İsmayılzadə A.C., Kəngərli T.N., 2005. Araz zonası. “Nafta0Press”, Azərbaycanın Geologiyası, s. 338-359.
5. SSRİ Geologiyası (47 cild). 1972. (Azərbaycan SSR) / M, “Nedra”, 520 s..

PALÇIQ VULKANLARININ NEFT-QAZ YATAQLARI İLƏ ƏLAQƏSİ

Məmmədov H.A., Əliyeva S. S.
E-mail: sebaeliyeva5@gmail.com

Xülasə: Bu məqalədə palçıq vulkanlarının neft-qaz yığımları ilə sıx əlaqədə olması nəzərdən keçirilib. Azərbaycanın əsas neft və qaz yataqları Alt Pliosenin məhsuldar təbəqələrində olduğu üçün bu nüansa da toxunulmuşdur. Azərbaycanın əsas neft-qaz rayonları daxilində yerli qırışıqlarda neft və qaz yataqlarının əmələ gəlməsi və yayılması, həmçinin palçıq vulkanlarının yaranması və fəaliyyəti neft və qaz məhsullarının miqrasiyasının regional istiqamətini müəyyən edən üzvi maddələrin toplanması sahələrinin tektonik inkişafı və süxurların holotofasial dəyişkənliyi ilə nəzarətdə saxlanılmışdır. Üzvi maddələrin dəyişməsi və neft və qazın əmələ gəlməsi proseslərinin ümumi gedişatının tədqiqi zamanı çöküntü təbəqələrinin şaquli hissəsində geokimyəvi zonalar ayırd edilmişdir.

Açar sözlər: palçıq vulkanı, neft-qaz yığımları, çöküntü kompleksi, geoloji quruluş, geokimyəvi mühit

İ.M. Qubkin-ə görə, “geoloji quruluş, neft tərkibi və palçıq vulkanizmi – vahid genetik təşkil edir”. Güclü (20 min m³/gün) və uzun (demək olar ki, bir ay) neft axını